

Чи можливе порозуміння представників різних сфер науково-практичної діяльності в новому дискурсі пізнання?

М.С. Слободяник

Рецензія на видання: В.А. Ильганаева. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник. – Х. : КП Типография № 13, 2009. – 392 с.

Відповідь на запитання, що винесено в заголовок статті, є апіорі позитивною, бо ж без цього порозуміння неможливий розвиток науки та її галузей і міжнаукове співробітництво. Розробка понятійного апарату науки є фундаментом узагальнення досягнутого рівня розвитку теорії, методології, організаційних питань, що поєднує в собі множину розгалужених сфер: маскомунікаційну, бібліотечну, документальну, архівну, зв'язків із громадськістю, рекламну, соціально-інформаційну, а також комунікаційні аспекти в сфері державного управління, науки, політики.

Представники різних соціально-комунікаційних сфер діяльності та науковці, які вивчають комунікаційні феномени в межах цих напрямів, отримують можливість порівняти поняття, що в різних визначеннях відбивають єдині за своєю суттю феномени комунікаційної взаємодії. Цілісність теорії, рівень розвину тості її понятійного поля, ступінь інтеграції дискурсивних напрямків дисциплін, що вивчають комунікаційні феномени, – значною мірою залежать від стану розробленості і єдності розуміння науковцями понятійно-категоріального апарату науки. Особливо це стосується нових наукових напрямів, до яких сміливо можна віднести теорію соціальних комунікацій.

Соціальні комунікації як науковий напрям і сфера підготовки кадрів мають у світовому масштабі сягають коріннями давнини, хоча активно цей напрям почав розвиватися лише в середині ХХ ст. До цього чимало аспектів комунікаційної взаємодії в суспільстві вивчалися в межах багатьох наук: психології, соціології, філософії, лінгвістики, інформатики, культурології, бібліотекознавства, журналістики; спеціально наукових дисциплін та теорій: теорії людського спілкування, когнітивної психології, теорії масових комунікацій, теорії документальних та інформаційних комунікацій, теорії дискурсу; науково-дослідницьких практик: інтеракціоналізму, психолінгвістичного аналізу та ін. В Україні цей напрям послідовно розвивався в Харківській державній академії культури під керівництвом професора В.О. Ильганаєвої, у професійній діяльності якої простежуються глибокі зв'язки з петербурзькою бібліотечно-інформаційною школою. Звісно, що там зародилися ідеї соціально-інформаційного та соціально-комунікаційного знання у простори СНД, головним носієм і фундатором яких є

відомий російський учений А.В. Соколов. За ініціативою В.О. Ільганаєвої ще 1991 р. у навчальний план підготовки бібліотекарів-бібліографів було введено курс “Соціальні комунікації”, а 2000 р. створено спеціальну кафедру.

Від 2006 р. в Україні здійснюється підготовка наукових кадрів у межах нової наукової галузі та груп спеціальностей – соціальні комунікації. Тому поява видання “Словарь-справочник по социальным коммуникациям (теория, методология, деятельность)”, складеного В.О. Ільганаєвою, відповідає актуальності ситуації, потребам розвитку нової міжнаукової галузі досліджень і підготовки кадрів.

“Словарь-справочник” підготовлено російською мовою, але це є досить виправданим з огляду на те, що потік публікацій з цього напрямку в Україні щойно починає формуватися. Обрана автором форма представлення матеріалу у вигляді словника-довідника має за мету актуалізувати питання теорії та методології соціально-комунікаційної науки, сконцентрувати увагу дослідників на головних поняттях, якими керуються представники різних наук при аналізі феноменів та процесів, описуванні та характеристиці об’єктів своєї галузі.

Поява словника є дуже своєчасною науковою подією у професійному науковому осередку, оскільки вочевидь дозволяє побачити фактично в гіпертекстовому вигляді: коріння формування комунікаційних відносин у суспільстві, близькість різних сфер комунікаційної діяльності, загальність цілей, засобів, знарядь комунікації, а також розмаїття практичних форм реалізації комунікаційних впливів, навіювань, переконань, пропаганди, інформування, тиску, тлумачень у єдиному процесі формування суспільної або особистої свідомості.

У словнику розглядаються понад 1000 понять, що становлять ядро теорії соціальних комунікацій. Автор використовує поняття та визначення, що вже є досить відомими, широко розповсюдженими в різних наукових галузях. Певна частина понять носить відбиток авторської акцентуації, але це не порушує чіткої концептуальної основи теоретичної конструкції, що пропонується В.О. Ільганаєвою і не іде в розріз зі знаннями, що вже склалися. Залучення понять, термінів із багатьох споріднених наукових галузей, їхня авторська інтерпретація на основі встановлення тотожності смислу, очищення від нашарувань вербальних заплутаних виразів, – генералізує загальне предметне поле теорії соціальних комунікацій. Водночас, проведена автором робота дозволяє їй окреслити обрії, контури системи комунікаційних наук, що має досить чіткі структурні елементи, рівні, напрями, зміст, практичне застосування в процесах організації комунікаційної взаємодії в суспільстві.

Автор пропонує свою систему зв’язків і відносин у системі комунікаційного знання, виокремлюючи: теорію комунікацій – як сферу вивчення універсального рівня комунікаційних явищ, теорію соціальних комунікацій як системний рівень їхнього вивчення і теорій видового,

функціонального, змістовно-інструментального, знаково-семантичного, психологічного складу та процесів комунікаційної взаємодії – як теорій підсистемного рівня. Простежуючи процеси становлення єдиної науки про комунікацію – медіалогії, В.О. Ільганаєва наділяє її генералізаційними рисами. При цьому автор виходить із принципів єдності методології, системності зв'язків, функціональної зумовленості, розмаїття організаційних форм, а також засобів і знарядь здійснення комунікації в суспільстві, що, як вважає автор, обумовлено всім ходом розвитку, трансформацій та поступовою інтеграцією протягом соціально-культурної еволюції суспільства.

Представники різних соціально-комунікаційних сфер діяльності та науковці, які вивчають комунікаційні феномени в межах цих напрямів, отримують можливість порівняти поняття, що в різних визначеннях відбивають єдині за своєю суттю феномени комунікаційної взаємодії. Цілісність теорії, рівень розвиненості її понятійного поля, ступінь інтеграції дискурсивних напрямків дисциплін, що вивчають комунікаційні феномени, – значною мірою залежать від стану розробленості й єдності розуміння науковцями понятійно-категоріального апарату науки. Особливо це стосується нових наукових напрямів, до яких сміливо можна віднести теорію соціальних комунікацій.

Автор вводить нові поняття, що, на її думку, мають бути враховані або уточнені при розгляді різних аспектів комунікаційних феноменів у природі та суспільстві, а також явищ соціально-комунікаційної взаємодії на різних рівнях її прояву в соціальному просторі. Певна дискусійність змісту деяких статей, нестандартність поглядів автора на явища, процеси та факти комунікаційної сфери додають новизни та наукової доцільності в досягненні цілісності поглядів на комунікаційні феномени.

Робота має викликати значний інтерес не у представників багатьох соціально-гуманітарних наук, а також і у фахівців технічних, зокрема інформаційно-технологічних наук.

“Словарь-справочник” не є тільки словником у звичайному сенсі, він безумовно має достатньо читку навчальну орієнтацію. Алфавітний порядок розміщення статей, потужний довідковий апарат, система посилань робить його зручним для використання.

Допоміжний інструментарій дозволяє добре орієнтуватися в матеріалі, розшукувати споріднені, синонімічні, асоціативні поняття. Звертатися до першоджерел.

Представлена на рецензування робота, безумовно, є значним вкладом у розвиток комунікаційної теорії та практики організації діяльності соціально-комунікаційних структур, інтеграція яких обумовлена медиатизацією соціокультурного простору.